Leo Marić

A HORVÁT NACIONALIZMUS A KEZDETEKTŐL 1918-IG

Sajátos történelmi körülmények illetve az önálló horvát államiság 1991-ig tartó hiánya (kivéve egy rövid időszakot 1941 és 1945 között) miatt a különféle ideológiai kérdések mindig is mellékesek voltak a horvát politikai életben magának a horvát állam megteremtésének eszméje mellett. Ez a helyzet adhat magyarázatot arra, miért nem bontakozott ki soha egy világosan megfogalmazott és politikailag is erős konzervativizmus, vagy egy autochton baloldal Horvátországban. Az 1860-astól az 1990-es évekig, különböző formákban, valójában a horvát nacionalizmus volt a horvát politika központi eleme. Kibontakozása párhuzamosan folyt az európai nacionalizmusokéval, gyakran éppen azok mintájára.

Ebben a cikkben szeretném röviden ismertetni a horvát nemzeti identitás formálódásának folyamatát, a késő középkor és korai újkor protonacionalizmusától kezdve, a jelenlegi nemzetek 19. századi kialakulásáig. Emellett szeretném bemutatni a modern horvát nacionalizmus megszületését a Jogpárt 1861-es megalapításától az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásáig és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság 1918-as megalapításáig. A horvát nacionalizmus meghatározó elemei és központi mítoszai ugyanis pontosan ebben az időszakban alakultak ki, és bizonyos kisebb változásokkal többségük ma is megtalálható a horvátországi nacionalista szervezetek vagy egyének retorikájában, programjában. A könnyebb megértés érdekében lábjegyzetekben ismertetem az alapvető tudnivalókat a szövegben megjelenő legfontosabb személyeket illetően, valamint az események kontextusát, ahol ez szükséges.

A premodern és korai modern gyökerek

A hagyományos horvát történettudomány a 19. században élt Ivan Kukuljević-Sakcinskitől és Franjo Račkitól kezdődően a (proto-)horvátok antik Dalmácia területére való 7. századi betelepülésének idejében kereste a horvát nemzet csíráit. Minden későbbi horvát történelmi eseményt nacionalista kategóriák szerint tolmácsoltak, a horvátok és a „gonosz" hódítók, a magyarok, a velenceiek, az oszmánok és a németek küzdelmén keresztül. Miután a középkori Horvát Királyság 1102-ben perszonálunióra lépett a Magyar Királysággal, a horvátok az idegen uralkodók alatti századok során „elvesztették" nemzeti tudatukat, hogy azután a 19. században a „horvát nemzeti feltámadás" folyamán eljussanak a „nemzeti tudat ébredéséhez". A nemzeti múlt ilyetén értelmezése azonos vagy hasonló formában volt jelen a közép- és kelet-európai népek többségének historiográfiájában. A 20. században azonban a nemzetekkel és naciona-

lizmusokkal foglalkozó történelemtudományi, társadalomtudományi és politológiai tanulmányok elutasították ezen elképzeléseket, a nacionalizmust pedig alapvetően modern jelenségnek kezdték tekinteni, amely csupán a 18. és 19. században alakult ki. A jelenkori kutatások ellenben mind az egyik, mind a másik elmélet hibáira rávilágítottak, és kimutatták, hogy a mai nemzetek gyökerei a premodern korban is megtalálhatóak, noha azon belül csak a késői középkor időszakában.

Ebből a szempontból a horvátok sem képeznek kivételt. Slobodan Drakulić szerint a horvát proto-nemzeti identitás a magyarokkal, a velenceiekkel, a törökökkel, az osztrákokkal és a szerbekkel folytatott interakción keresztül alakult ki. Ezen interakció során tudatosultak a kulturális különbségek, illetve az ellentétes politikai érdekek.[1] Drakulić a šibeniki humanista Juraj Šižgorić, a spliti humanista Marko Marulić, a dubrovniki bencés Mavro Vetranović, a Hvar szigeti patrícius Hanibal Lucić és Petar Hektorović, illetve a zárai nemes, Petar Zoranić műveiben leli fel azokat a nyomokat, melyek arra utalnak, hogy e dalmáciai irodalmárok a 15. és 16. században a horvát nemzetet kulturális, etnikai értelemben fogták fel.[2] Ezzel egyidőben a kontinentális Horvátországban kialakult a nemesi proto-nacionalizmus, az úgynevezett *natio croatica*. Noha e horvát identitás nem etnikai, hanem politikai és területi jellegű volt, és a nemesek nem tekintették magukat egységes csoport tagjainak a *„plebs*szel", tudatában voltak a közös etnikai hovatartozásnak.[3] Azután a Habsburg Birodalomban történő modernizálódás hatására, valamint a nyugat- és közép-európai politikai eszmék terjedésének következtében a 19. században Horvátországban is megkezdődött a polgári nemzet kialakulása. Ennek a folyamatnak a zászlóvivői a 19. század első felében a nemesség és a gazdagabb polgárság voltak, akik az illírista mozgalmon és a Nemzeti Párton *(Narodna stranka)* keresztül képviseltették magukat, míg a század második felére a súlypont az alsóbb polgárságra tevődött át, akiket a Jogpárt *(Stranka prava)* képviselt.[4]

Ante Stračević liberális nacionalizmusa

A Jogpárt ideológiájáról (horvátul: *pravaštvo*) már modern értelemben vett horvát nacionalizmusként beszélhetünk. A későbbi jogpárti nacionalizmus alapjait az 1850-es években dr. Ante Starčević[5] és Eugen Kvaternik[6] alkotta meg. Az illírizmus[7] nemzeti-integratív ideo-

[1] Drakulić 526–527. o.
[2] Uo. 529–531. o.
[3] Staničić 95. o.
[4] Uo. 107–109. o.
[5] Ante Starčević (1823–1896) a jogpárti mozgalom megalapozója. Horvátországban a „haza atyjaként" tisztelik. 1846-ban bölcsészettudományból szerzett diplomát Pesten, majd egy zágrábi ügyvédi irodában dolgozott. Ezzel egyidőben irodalmi és fordítói munkákkal foglalkozott. Fiatalkorában közel állt az illírista mozgalomhoz, de az 1850-es években megkezdte egy saját nemzeti-integratív ideológia kidolgozást, immár horvát név alatt. Ennek eredménye volt a Horvát Állami Jog Pártjának 1861-es megalapítása. Lásd „Starčević, Ante". In *Hrvatska enciklopedija*. Online: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57830. (Utoljára megtekintve: 2016. szeptember 25.)
[6] Eugen Kvaternik (1825–1871) a jogpárti mozgalom legjelentősebb alakja Stračević mellett, akihez 1840-es évekbeli zágrábi gimnáziumi tanulmányaitól kezdve barátság fűzte. 1847-ben Pesten szerzett jogi és pedagógiai képesítést. Ez után évekig saját ügyvédi irodájában dolgozott Zágrábban, majd 1857-ben politikai okokból eltiltották az ügyvédi foglalkozástól. Pár évig Oroszországban, Franciaországban és Rómában tartózkodott politikai emigránsként, megpróbál-

lógiájának sikertelenségétől csalódottan, ám a szerb expanzionizmus által is sarkallva,[8] megkezdték egy kizárólagosan horvát nemzeti ideológia kidolgozását. A horvát országgyűlés, a Szábor 1861-es ülésén a két képviselő a horvátok olyan önálló államhoz való jogát képviselte beszédjeiben, amelynek egyetlen kapcsolóeleme Ausztriához és Magyarországhoz a Habsburg-házból való uralkodó lett volna. Ezzel szembekerültek a Szábor két domináns politikai csoportjával, az (osztrákpárti) nemzetiekkel és a (magyarpárti) unionistákkal, s politikai platformjukat a Horvát Állami Jog Pártjának *(Stranka hrvatskog državnog prava)*, röviden Jogpártnak *(Stranka prava)* nevezték. Starčević és Kvaternik elképzeléseinek alapja az úgynevezett horvát államisághoz való jogra történő hivatkozás volt, amely mögött azok a középkori és kora újkori államjogi dokumentumok álltak, amelyek a horvát államiság elemeinek meglétét tanúsították e korokban. Eszméit Starčević és Kvaternik a korabeli nyugat-európai nacionalizmusok – különös tekintettel a francia – mintájára formálta meg. Starčević az alkotmányos monarchia támogatója volt, a horvát nemzet és a Habsburg-dinasztiából való uralkodó viszonyát pedig társadalmi szerződés formájában írta le. Számára *„a nemzet joga szent és kétségbevonhatatlan elv"*. A jogpártiság elhíresült szállóigéje, az *„Isten és a horvátok" („Bog i Hrvati"* – vélhetően Giuseppe Mazzini *„Dio e popolo"* jelszava nyomán) jól leírja a nemzeti szuverenitás jogpárti koncepcióját. Ennek ellenére Starčević és Kvaternik nem a szó mai értelemében vett demokraták voltak, inkább az úgynevezett „plebiszcitárius" demokráciához álltak közel.

„(…) a horvát proto-nemzeti identitás a magyarokkal, a velenceiekkel, a törökökkel, az osztrákokkal és a szerbekkel folytatott interakción keresztül alakult ki."

va nemzetközi támogatást szerezni a független horvát állam megteremtése eszméjének. 1861-ben Starčević-tyel közösen megalapítja a Jogpártot. Miután az 1860-as években politikai okok miatt két újabb alkalommal távoznia kell Horvátországból, nemzetközi szintű lobbizása pedig nem ér célt, Kvaternik 1871 októberében közeli társaival Rakovicában fegyveres felkelést szervezett és felállította az Ideiglenes Horvát Nemzeti Kormányt. A felkelést néhány nap alatt fegyveres erővel elfojtották, Kvaterniket és társait pedig megölték. Lásd „Kvaternik, Eugen". In *Hrvatska enciklopedija*. Online: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34898. (Utoljára megtekintve: 2016. szeptember 25.)

[7] [Az előző oldalhoz] Az illírizmus horvát kulturális és politikai mozgalom volt az 1830-as és 1850-es évek között, amelynek célja egy minden délszláv nép (az „illírek") számára egységes irodalmi nyelv és helyesírás bevezetése, valamint a közös kulturális identitás erősítése és egy egységes irodalom megteremtése. Legfőbb képviselői voltak: Ljudevit Gaj, gr. Janko Drašković, Antun Mazuranović, Ljudevit Vukotinović, Dimitrije Demetar és Petar Preradović. Lásd „Ilirizam". In *Hrvatska enciklopedija*. Online: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27089. (Utoljára megtekintve: 2016. szeptember 26.)

[8] A szerb állami expanzionizmus első világosabb programja a *„Načertanije"*, melyet a cseh katonai teoretikus, František Zach hatására Ilija Garašanin, a Szerb Fejedelemség külügyminisztere írt le 1844-ben, Karađorđević Sándor uralkodása idején. A *„Načertanije"* szerint Szerbia nemzeti küldetése minden „szerb" (melybe az összes délszlávot beleértették) egyesítése egy szerb államban. 1849-ben Vuk Karadžić szerb filológus és néprajzkutató Bécsben megjelentette a „Mindhárom hitvallás szerbjei történelmének, nyelvének és szokásainak ládikója" című művét, melyben amellett érvel, hogy a délszláv dialektuskontinuum štokavski nyelvjárásnak minden beszélője tulajdonképpen szerb. E nyelvjárás a történelmi (szűkebb) Szerbia mellett a mai Vajdaság, Szlavónia, a szűkebb történelmi Horvátország, Dalmácia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Macedónia területét is lefedi. Később mind a szerb, mind a horvát irodalmi nyelv alapjává ez a dialektus vált.

Frankofilként különösen Napoleon Bonaparte (1769–1821) és III. Napóleon (1808–1873) politikai életműve iránt tápláltak nagy tiszteletet.[9]

Tekintettel arra, hogy a jogpárti csoport az 1860-as évek folyamán kisebbségben maradt a Száborban, és nem sikerült nagyobb politikai befolyásra szert tennie, pedig a helyzet úgy az Osztrák–Magyar Monarchiában (melyet az 1867-es kiegyezés hozott létre), mint nemzetközi színtéren lehetőséget mutatott a szélesebb geopolitikai változásokra Közép- és Délkelet-Európában, Eugen Kvaternik 1871 októberében fegyveres felkelés mellett döntött. A Horvátország középső részén fekvő Rakovica településen október 8-án megalakította az Ideiglenes Horvát Nemzeti Kormányt. A Monarchia erőivel való pár napos összecsapás után elbukott az úgynevezett rakovicai lázadás, a felkelés vezetőit, Kvaternikkal az élükön, megölték. Az események következményeként a Jogpártot betiltották, a jogpárti mozgalom pedig időlegesen felhagyott tevékenységével. A párt újjáéledésére egészen 1878-ig kellett várni, ezután azonban fokozatosan jelentős politikai mozgalommá szélesedett, ahogy azt az 1881-es, 1883-as és 1884-es parlamenti választások eredménye is megerősíti. Ebben az időszakban a Jogpárt az 1868-as horvát–magyar kiegyezés kérlelhetetlen ellenzőjeként lépett fel. Különösen az aktus pénzügyi része vált kritika tárgyává, a későbbi jogpárti vezér, Josip Frank részéről. Fellépésében a párt kimondottan militáns volt, a történetírásban pedig mai napig emlékezetes maradt az úgynevezett „Szábor-beli farbarúgás". Az 1885-ben történt esemény alkalmával egy ellenkezést kiváltó beszédet követően a magyarpárti Khuen-Héderváry Károly horvát bánt kiabálások közepette szó szerint kilökdösték az üléstermből, amelynek során Josip Gržanić jogpárti képviselő fenéken rúgta.[10]

Frano Folnegović (1848–1903)

A jogpárti nacionalizmus az első éveiben a horvát érdekekre nézve az osztrák politikát tekintette a legnagyobb veszélynek, míg a magyarokkal késznek mutatkozott szövetkezni a bécsi udvarral való szembenállás terén. A helyzet az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés, illetve az egy évvel később megkötött magyar–horvát kiegyezés után változott meg. Az 1868-as megállapodás a Horvát–Szlavón Királyság szuverenitásának fontos elemeit semmisítette meg, pénzügyi része pedig különösen előnytelen volt a horvát félre nézve. Ezért az 1870-es évektől, főként Khuen-Héderváry 1883 és 1903 közötti bánsága alatt, fókusza a magyarokra tevődött át.*

A jogpárti mozgalom külpolitikai koncepciójának végső célja az Osztrák–Magyar Monar-

[9] Marić 59–63. o.

[10] Turkalj 29–63. o.

* E történelmi eset azt mutatja, hogy a nacionalizmus önmagában nem képes a nemzetek közötti békétlenség, a pozicionális ellentétek rendezésére – akkor sem, ha az internacionalizmus és a globalizmus korában értékes politikai elvnek tekinthető. A „liberális nacionalizmus" szóban forgó horvát jelenségéből kiderül, hogy a kezdeti nacionalizmusokban működött egy felforgató, francia és szabadkőműves elem vagy befolyás. Látni fogjuk, hogy Starčević után ez Horvátországban legalább részben megváltozott, átalakult. Khuen-Héderváry Károly kapcsán az is eszünkbe jut:

chia megsemmisítése és az önálló Horvátország létrehozása volt. Ezért érdeklődés állt fenn a *schwarzgelb M*onarchiával ellenséges viszonyban lévő geopolitikai tényezőkkel való együttműködést illetően. Bár a mozgalom korai éveiben a jogpártiak szkeptikusak voltak a Délkelet-Európát célzó orosz geopolitikával szemben, 1880-tól az egész jogpárti mozgalomban és magánál Starčevićnél is észrevehető egy ruszofil fordulat. Oroszországot, ahogy korábban Franciaországot, olyan külső tényezőnek látták, amelynek segítenie kellett volna a „népek börtönének" tekintett Osztrák–Magyar Monarchia ledöntésében. Másfelől érdekes, hogyan tekintett Starčević ebben a kontextusban az Oszmán Birodalomra. Az 1899-ben, Ivan Krajačnak, a törökök elleni keresztény felkelés okait firtató kérdésére adott válaszaként megjelent „Keleti kérdés" című írásában a jogpárti ideológus a megreformált Oszmán Birodalom fennmaradását támogatta. Az akkori Monarchia bosznia-hercegovinai diplomáciai és katonai akcióit egyáltalán nem nézte jó szemmel, és úgy gondolta, hogy a stabil oszmán állam kulcsfontosságú Délkelet-Európa geopolitikai helyzetében.

Jogpárti nacionalizmus Starčević után

Mindeközben Frano Folnegović és Josip Frank[11] hatására elkezdődött a jogpárti program korszerűsítése. Starčević már öreg volt, és többé nem kapcsolódott közvetlenül a párt tevékenységébe, Folnegović és Frank pedig szeretett volna elmozdulni a jogpártiságot az 1880-as évek óta jellemző radikalizmus talajáról, valamint jelentőségteljes politikai tényezőt faragni a Jogpártból. E törekvések csúcsa volt Frank felszólalása az 1892-es választások után összeülő Szábor nyitóülésén. Ebben elfogadta az Osztrák–Magyar Monarchiát mint politikai keretet, és elállt a teljes horvát függetlenség követelésétől. Ez a Jogpártról alkotott általános megítélés kedvezőbbé válásához vezetett, majd Franjo Rački és Josip Juraj Strossmayer püspök Független Nemzeti Pártjával *(Neodvisna narodna stranka)* közösen hamarosan megalakult az „Egyesült Ellenzék". Mindemellett a Jogpárt kapcsolatokat szerzett az osztrák katonai és politikai elit köreiben. A jogpártiak elhagyták nemcsak az azt megelőző két évtized magyarellenes, de az osztrákellenes politikáját is, és a dinasztikus köröktől reméltek segítséget a Monarchia felépítésének megreformálásában.[12]

„A jogpártiak elhagyták nemcsak az azt megelőző két évtized magyarellenes, de az osztrákellenes politikát is, és a dinasztikus köröktől reméltek segítséget a Monarchia felépítésének megreformálásában."

A jogpártiság átalakulásával egyidőben ellentét alakult ki Folnegović és Frank között, Starčević Jogpárt élén való utódlása kérdésében.

micsoda felelőssége van az egyes személynek a tekintetben, hogy egy eszmét miként képvisel – legyen az akár a magyar nacionalizmus, akár a Habsburg-hűség (az ő esetében mindkettő)! A legtöbbször nem a hagyományos elvekkel, hanem képviselőikkel van baj. *(A szerk.)*

[11] Josip Frank (1844–1911) ügyvéd, lapkiadó, kiemelkedő jogpárti vezető. 1884-től a Szábor független képviselője, 1890-ben csatlakozott a Jogpárthoz. Frank modernizálta a párt programját és elfogadta a Monarchia dualista rendszerét. 1895-től 1911-ben bekövetkezett haláláig több jogpárti szervezet élén is a Monarchia trialista reformjáért lépett fel, megnyerve ügyének a Ferenc Ferdinánd főherceg körüli nagyosztrák köröket. Lásd „Frank, Josip". In *Hrvatska enciklopedija*. Online: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20419. (Utoljára megtekintve: 2016. szeptember 27.)

[12] Gross 723–804. o. (O preobrazbi iz "izvornog" u "moderno" pravaštvo)

Az ellentét 1895 őszén ért csúcsára, miután zágrábi diákok I. Ferenc József császár látogatásának alkalmával felgyújtottak egy magyar zászlót. Folnegović amellett állt, hogy a párt ítélje el a tettet, míg Frank a tüntetőket védte. Mindketten mélyebb motivációk hatására foglaltak állást. Folnegović teljesen elfogadta a dualista kereteket, és azzal számolt, hogy a magyarellenes tüntetés elítélésével megerősítheti a Jogpárt esélyét arra, hogy az osztrák és magyar körök elfogadják Horvátország kormányzó pártjaként. Ugyanakkor

„(…) a különféle ideológiai kérdések mindig is mellékesek voltak a horvát politikai életben magának a horvát állam megteremtésének eszméje mellett."

Frank a Monarchia trialista reformját támogatta, osztrák katonai és dinasztikus körök segítségével, és hitt abban, hogy a zágrábi magyarellenes tüntetéseket Bécsben dinasztia- és osztrákpártiként értékelhetik. Amikor Folnegović a párt többi vezetőjével való egyeztetés nélkül a Zágrábi Városi Tanácsban elítélte a tüntető diákokat, a Jogpárt frakciójából együtt lépett ki Ante Starčević, Josip Frank, Mile Starčević és Eugen Kumčić, hogy azután egy sor, a viszálykodó frakciók egyesítésére tett sikertelen kísérlet után az önálló Tiszta Jogpárt *(Čista stranka prava)* keretei között szervezzék meg magukat.[13]

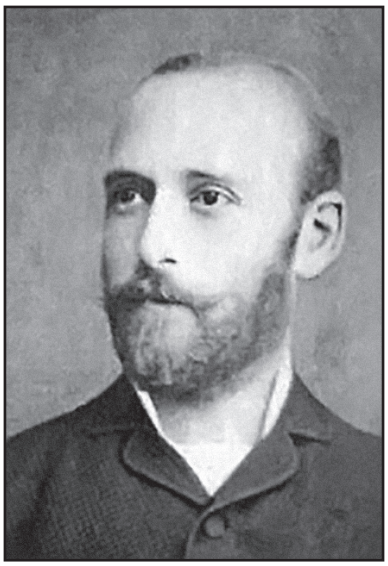
Ismét megosztott lévén, a nemzeti ellenzéknek nem sikerült magát Khuen-Héderváry és a Nemzeti Párt hatalmának politikai alternatívájaként pozicionálni. Változásokra csak 1903-ban került sor, amikor a Zágrábban és környékén lezajlott nagy kormány- és magyarellenes tüntetéseket követően I. Ferenc József császár menesztette Khuen-Héderváryt a horvát báni tisztségből.[14] Ugyanebben az évben a Jogpárt, a Tiszta Jogpárt, a Független Nemzeti Párt és a Haladó Ifjúság *(Napredna omladina)* Horvát Jogpárt *(Hrvatska stranka prava)* név alatt egyesült. A jogpárti egység nem tartott sokáig. A párt már 1904-ben a Horvát–Szerb Koalíció részévé vált, amit viszont Frank frakciója nem fogadott el, ezért ki is vált a szervezetből, és 1905-ben Starčević Horvát Jogpártja *(Starčevićeva hrvatska stranka prava)* néven új pártot alapított. A régi Tiszta Jogpárt új inkarnációja a Moritz von Auffenberg tábornok körüli osztrák katonai körökkel létesített kapcsolatokat, rajtuk keresztül pedig a trónörökös Ferenc Ferdinánd főherceggel. Arra számítottak, hogy trónralépésével megerősödhet az úgynevezett nagyosztrák politikák befolyása, ami elvezethet a *schwarzgelb* Monarchia föderális irányba történő reformjához. Frank számításai szerint az új, föderális Monarchia magába foglalt volna egy horvát dominanciájú délszláv szövetségi egységet is (a mai Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina és Vajdaság területén).

Frank túlzott közeledése a dinasztikus körökhöz és eltávolodása a horvát önállóság starčevići programjától saját pártja egy részét is arra sarkallta, hogy 1908-ban kiváljon. Megalakult a Starčević Jogpártja *(Starčevićeva stranka prava)*, melynek tagjait vezetőjük, Mile Starčević (Ante Starčević unokaöccse) után horvátul *milinovci* néven emlegették. Ellenezték az osztrák–magyar rendszert, és fokozatosan a Szerbiával és Montenegróval létrehozandó közös délszláv állam eszméjéhez közeledtek.[15]

[13] Uo. 817–828. o.

[14] Ennek ellenére nem a nagy horvátországi tüntetések voltak a kizárólagos okai Khuen-Héderváry leváltásának. A bán ugyanis megbízatást kapott a császártól, hogy az új magyar kormány megalakítása körüli tárgyalásokat vezesse Budapesten, amelyben 1903-ban néhány hónapig a miniszterelnöki tisztséget is ellátta.

A múlt század jogpárti csoportosulásainak körében fontos kérdés volt a horvátországi szerbekkel való viszony. Starčević eredeti, az 1860-as és 1870-es évekből való tanítása egyáltalán nem ismerte el a szerbeket nemzetként. Álláspontja idővel olyan irányba változott, hogy elfogadta a szerb nemzet létét, de nem Horvátországon belül, ahol csupán egy nemzet létezik – a horvát. A szerbek előtti további meghátrálás előjelét adta a kiváló jogpárti, Hinko Hinković 1879-ben, amikor elismerte, hogy a szerbek Horvátországban „genetikai nemzet" *(ethnosz)*, ám nem „politikai nemzet" *(natio)*. Ezt az álláspontot a következő évtizedekben majdnem minden jogpárti csoport elfogadta (beleértve Josip Frank és Mile Starčević követőit), kivéve Folnegović szárnyát a Horvát Jogpárton belül (1903-tól), amely a Horvát–Szerb Koalícióba való 1904-es belépéskor továbbment, elismerve, hogy a szerbek a horvátokkal egyenrangú politikai nemzet Horvátországban. Míg ebben az időszakban, azaz az első világháború előtti évtizedben a horvát politika legfelső rétegében bizonyos konszenzus uralkodott azt illetően, hogy szükséges az együttműködés a horvátországi szerbekkel a magyar és osztrák politikával szemben, Frank követői kitűntek különösen militáns szerbellenes retorikájukkal és akcióikkal.

Hinko Hinković (1854–1929)

1909-ben betegsége miatt Josip Frank visszavonult az aktív politizálástól, így az általa alapított Starčević Horvát Jogpártja rövid időre válságba került, melyből a Horvát Keresztényszociális Jogpárttal *(Hrvatska kršćansko-socijalna stranka prava – HKSSP)* való egyesülés révén tudott kijutni.[16] 1911 és 1913 között a jogpártiak ismét az egységes Jogpárt *(Stranka prava)* keretein belül működtek, hogy aztán 1913-ban újra szétváljanak és létrejöjjön a Tiszta Jogpárt (Frank irányvonala), a Starčević Jogpártja (Mile Starčević követői) és a Horvát Keresztényszociális Jogpárt. 1918-ig a *milinovcik* és a keresztényszociálisok közel kerültek a jugoszlávista opcióhoz, s 1918 őszén részei lettek a Szlovén–Horvát–Szerb Nemzeti Tanácsnak, míg a frankisták maradtak a Monarchia trialista reformjának eszméjénél.

Ironikus, hogy a Monarchia összeomlását éppen a Frank-vonal élte túl, amely 1919 tavaszán már jugoszláv keretek között Horvát Jogpártként *(Hrvatska stranka prava)* szervezte újjá magát, és ez alatt a név alatt mint vezető jogpárti alakulat működött egészen 1929-es betiltásáig.

Összegzés

A korai horvát nacionalizmus egyes formái már a késői középkorban és a kora újkorban kibontakoztak a dalmáciai humanista irodalmárok köreiben. A modern korban, a 19. század első felében pedig az illírista mozgalmon keresztül jutottak

[15] [Az előző oldalhoz] Matković 139–140. o.

[16] A Horvát Keresztényszociális Jogpárt 1906-ban alakult meg a *Hrvatstvo* katolikus napilap körül szerveződő körökből. Programjának alapját a horvát államisághoz való jog és a katolicizmus társadalmi tanítása adta.

kifejezésre, majd a század második felében különösen a jogpárti mozgalom által. A jogpártiság valójában a horvát nacionalizmus első jelenkori formája, melynek alapjait Ante Starčević és Eugen Kvaternik rakta le. Az ő horvát államjogi koncepciójuk – mely a természetjog és a régi legitimizmus egyes elemeinek keveréke, összekapcsolva liberális ideológiai tartalommal – lehetővé tette, hogy a horvát nacionalizmus eszméje körül az egész polgárság összegyűljön, majd a későbbi évtizedekben (különösen az 1918 és 1941 közötti, két világháború közti időszakban) csatlakozzanak hozzájuk a horvát nemzet paraszti és munkás rétegei. Ideológiájuk a századforduló idején bizonyos változásokon ment keresztül, beleértve a horvát önállóságért való kiállás (ideiglenes) elhagyását is. Annak okaként, hogy a jogpárti mozgalom a széleskörű népszerűség ellenére politikailag sikertelen maradt, a frakciózást és a megosztottságot lehet felhozni, azt a szindrómát, amely a mozgalmat már Starčević életében elérte. Jóllehet a jogpárti szervezeteknek sem hatalomra nem sikerült jutniuk a horvát területeken, sem pedig állami-politikai elképzeléseik nem valósultak meg azokban az időkben, mégis kitörölhetetlen nyomot hagytak a horvát politikában és kultúrában. Mindezt oly mértékben, hogy 1918 után Horvátországban minden jelentős politikai mozgalom hivatkozott a jogpárti örökségre és Starčević eszméire.

Josip Frank (1844–1911)

Ford. Szalay Szabolcs

Hivatkozott irodalom

Drakulić, Slobodan: Premodern Croatian nationalism? *Nationalism and Ethnic Politics* (Philadelphia) 14. évf. (2008) 4. sz.

Gross, Mirjana: *Izvorno pravaštvo: ideologija, agitacija, pokret*. Zágráb, 2001, Golden Marketing.

Marić, Leo: Made in Europe? Europski utjecaji na hrvatski nacionalizam. *Obnova* (Zágráb) 2015. 5. sz.

Matković, Stjepan: Između starog i modernog pravaštva. In Jasna Turkalj – Zlatko Matijević – Stjepan Matković (szerk.): *Pravaška misao i politika. Zbornik radova*. Zágráb, 2007, Hrvatski institut za povijest.

Staničić, Nikša: *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. Stoljeću*. Zágráb, 2002, Barbat.

Turkalj, Jasna: O djelovanju Stranke prava od 1878. do kraja 1880-ih, uključujući i aferu sa "saborskim vritnjakom". In Jasna Turkalj – Zlatko Matijević – Stjepan Matković (szerk.): *Pravaška misao i politika. Zbornik radova*. Zágráb, 2007, Hrvatski institut za povijest.

Hrvatska enciklopedija. Online: www.enciklopedija.hr